

Літописи Семисвіття. Книга 1

Десь у глибинах пам'яті роду на тебе тисячоліттями чекав твій першосвіт, твоє Семисвіття. У ті часи на праукраїнських теренах чоловік мало що важив для богів, людськими громадами верховодили чуйні берегині та загонисті лярви, а в Дикому Степу панували птаховичі зі змієвичами та Вражеві діти, котрі зналися перевертями та лютим мервям. Але якось берегиня з любові до чоловіка замість доньки, котра мала успадкувати всю її силу, народила двійню, вділивши чулості синові. Так у Семисвіття ввійшли «діти переступу» — напівчулі напівмужні берегиничі Врода та Волошко. Рівновагу порушено. Котиться Семисвіття з теплої долоні Великої Ма як та писанка в безвість. Чи хто спинить? Чи хтось спиниться? Наталі Савчук вдалося зазирнути у неймовірну глибочінь українського міфу й донести його до читача живим і багатобарвним, духмяним. Світ Семисвіття захопить і прихильників Дж. Р. Р. Толкіна, і шанувальників Джорджа Мартіна. Стане він також відкриттям для читачів, залюблених у живу смаковиту українську мову та міфопоетику.

Наталя САВЧУК

ДІТНІ ПЕРЕКІДІ

ЛІТОПИСИ СЕМИСВІТТЯ

© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7938-9

Наталя Савчук
**ЛІТОПИСИ
СЕМИСВІТТЯ**

Книга 1
ДІТИ ПЕРЕСТУПУ

Синові моєму Ярославові,
котрий допитується, чого так,
і Володимирові Рутківському,
який хоче знати, що буде далі.

«Я — Ма-Рінь. Марена Справедливиця.

«Смерть-матінка» — зве мене люддя. Одна я не порушу Слова, не омину, не забуду як та Лета. Бо я і є Слово. Як і ви всі.

Розкручується нитка життя — сила зі со-вісі — прядеться ма-рінь Семисвітня...

Я — Ма-Кош. Макош Подателька.

«Доля-матінка» — каже люддя. А я тягну з ма-ріні тонку нитку духу та намотую на со-вісь. Тягну крізь біль і труд, сміх і любов, аби вирівнялася, аби була доладна.

Розпускається ма-рінь Семисвітня —тчеться життя на новий взір. Взори предковічні...

Я — Ма-Ір. Матір Всеплодюща.

«Матір'ю Сирою Землею» зве мене люддя. Шукає Ірію на свої душі. Вічності та любові. А я сплю. Бо все суще — лишень мій сон. Подесну — Ма-Рінь. По сердечну — Ма-Кош.

Тчеться полотно Семитсвітнє силою та духом, тішить сон мій незмовкний взір. Сплю. Зводить голови люддя і бачить у тих взорях свій Ірій. Опустить очі — впевниться, що під ним Земля Всеплодюща...»

* * *

«В одночасся викотилися ви, діти переступу, на простори Семисвітні, та двома писанками. Як дві долоні ви у матері — різні. Ллється сила її — вода зі жмені...

Розпише вас, діти переступу, Ма-Кош Доледариця різними писачками. А ви ж як серце матері вашої — одне!»

Із «Книги Янової»

Зачин

У Дар-хаті — камінному стовпі, де і лягти можна хіба скрутившись гадом у туге кільце, Враж так багато надумав усякого, що вже тих думок було йому вище голови. Коли тільки отямився всередині цеї камінної тьми, побитий до самих кісток, довго не міг второпати, що це за світ і хто він сам. Але оті Гарпові безтямні дівки, котрі щодня налітали, та цілили заточеним пір'ям йому межі очі, та обдирали свої лисі шиї в кров, тягнучись, аби таки вдерти йому з тіла ще хоч луски з м'ясом, явно показували, що він усе ще у Цьому, людському світі.

«І чого «у людському»? Він такий само й наш світ — змієвичів і птаховичів... Чого «людський»? «Любий» — то так. А людський...». Згадалося, що те людя вицілює одне одного при кожній нагоді, сплітаючи дихання в одне, аби звірі душ їхніх принюхалися... «Цілуймося на Цім світі, бо на Тім нема чого»...

Вражеві Гарпове поріддя гірко допікало перші літа. А потім уже радів їм. Бо нікого більше — ні малих, ні Вишніх — НІКОГО більше не було. Одні Гарпові дочки оці, що їм повтікали й Тям, і Мисля, коли їх малими він із синами на гвалт пустив... одні вони щодня прилітали та нехай і болем нагадували, що ще живий.

Враж був божем. Тіло йому збувалося ран швидко. І навіть коли погнав геть своїх Тяма та Мислю і подерся як п'яна відьма комином угору тим стовпом до тих Гарпових малих на розтерзаня, геть і тоді й очі йому віджили, й м'ясо на кості вернулося, й шкура тільки блискучіша стала.

«Був би той Рарог не таким лютим, міг би просто вбити. Ото як Дива, схарчив би Вишнім, і не мучив. А так — ні жити, ні вмерти! Сам себе не з'їси!»

Враж, Вишні свідки! — був так здичавів із того всього, що сам себе за хвоста вгриз! Ні, не ради забавки. А на всю силу чорної бездонної пащеки першого гада Семисвіття! І нічого. Ні голова йому тим своїм хвостом не вдавилася, ні хвіст кров'ю не зійшов.

Тепер Враж лежав собі у Дар-хаті та спав. Спав непросипним сном, на який здатне хіба щире зміїще, коли воно бож.

Порожні були його сни. Бо віддав душу свою — перстеник — із дурної волі люддю, а тепер та душа забита в мертво дерево. І тому нічого немає Вражеві всередині. Навіть тьми.

Гарпові дівки щодня прилітають до камінного стовпа Дар-хати. З нього видно тільки безмір води довкола і трохи чорного вічно мокрого каменю, на яким той стовп стоїть. Коли прилетіти в пору, коли Сонце, кривлячись, помаленьку переступає через той дурний шпичак, підтягуючи вище матню в широченних сподніх, аби не завезятися, стає видно на самому дні чорні кільця та важку шипасту брилу голови Вража. І скільки б лютої люті не скинули вони на ту дурну голову, буде мало! Навіть коли замість гада ще вив у тім колодязі замашний дядько, весь у патьоках крові й чорних обшматках свого тіла, геть і тоді хотілося його вбивати й убивати! А він щоб жив і жив! Прилітати і бачити, як підкошуються йому ноги й колінкує сліпим кротом у тому чорному колі... змієвичем рветься сам собі зламати людську шию зміїним хвостищем...

Гарпівни цілили йому в мордяку! В оті холодні палючі очі!

Коли б мали Тям, то хоча б знали, за що сходять до того бідака такою люттю. Але вони не мали ні Тяму, ні Мислі, а тільки ґерґотали-ґелиґали радісно, як він вив чи вищав. А тоді летіли.

Та вже й Лета не згадає, скільки минуло, коли так було. Зміїще на дні так засипало залізним пір'ям, що його вже й не видно було! Коли б їм Тям, то б уже тривожилися, що скоро засиплять ту Дар-хату до самого верху і що тоді?!

Сонце теж уже і не блимало для годиться вниз, минаючи ту Вражу кару. Бо геть і Сонцю в тій Дар-хаті видні були тільки кучугури пір'я від Гарпових дівок та й усе.

«Може, він давно скам'янів там під тим залізом, той Враж», — думало собі Сонце та йшло далі.

Воно і цього разу не глипнуло під ноги. Хоча гарпівни метушилися над Дар-хатою, кидали пір'я, аж свист стояв, і галасували як добрий торжок, та тут саме в Чорногорі щось заварилося, і Сонце аж навпочіпки стало та витягнуло шию як

той гусак, аби й собі додивитися, що воно там таке. А дарма. Інколи Вишні кидають під ноги найдивнішу різу, а ти в зорях шукаєш Долі.

Гарпові дівки, як уже тьму літ до цього, прилетіли та повсідалися на вичовганій їхніми кігтями цямрині камінного стовпа. Поглипали з усіх боків на своє ж пір'я на дні. Ледачо скинули ще трохи, слухаючи, як залізо б'є по залізові та шкребе каменем, розсипаючись із купи.

Та враз унизу скреготнуло, задзвеніло, забамкало на всі боки й серед їхнього пір'я звелася камінна брила гадової голови. Спроквола відкрилася червона пащека. Блиснули білими місяцями іклища. Метнувся вгору язик. А тоді голова лягла просто на кучугуру залізного пір'я і нагло блиснула до Гарпівен золотим оком.

Це було геть не так, як мало бути, — ота жива голова серед мертвого пір'я.

Гарпівни отетеріли. А тоді розклекоталися, замахали одна на одну крилами, як баби коло горшків... знялися і полетіли.

А Враж їх і не бачив. Як не бачив їхнього різючого гострого пір'я під собою та чорних ослизливих за такі літа стін Дар-хати. Бо там — на іншому боці розкраяного світу, в Чорногорі, його душа раптом ковтнула живого вітру! ...і падала геть — далі від німої чорноти залізного дерева... падала, чуючи ліс, і небо, й скелю живу... Аж її вхопила гаряча долоня та затисла в кулаці.

«Дитя! Дівка! Берегиня?! Рарогова?!!»

У Вража очі розкрилися й блиснули невидюще: «Вишні славні! Що це в тому Семисвітті вариться, поки я сплю!».

Його Доля — грайлива як літавиця і так само непостійна — невідь звідки опинилася на цямрині Дар-хати й тепер крутилася по ній, і так і сяк прикладаючи долоні до очей, аби краще його, Вража, розгледіти.

«Смішна дівка!» — подумав Враж. — «Сюди жоден дуж не ввійде. Навіть Доля».

«От дурне Вражисько!» — думала Доля. — «Хоч би голову вище звів! Я ж привела його Тям і Мислю».

Наче почувши, Враж звів важку голову над залізяччям

і побачив, як на товстій косі його Долі, накрепко наверхчній на якийсь шпичак так, що тій дівці голова лежала на самому камені, висять його Тям і Мисля, боячись впасти не на нього, а на ті гострі стріли. Враж затулив очі й поспробував із середини своє тіло. А тоді, деручи шкіру в кров, витяг себе на те залізо, аби тим двом перелякам легше було вернутися.

«Ох і дурило ти, Враже!» — було перше, що сказав йому Тям. — «Дурило межисвітнє! Лізь тепер назад! То ті Гарпівни хоч не матимуть чим тебе мучити!».

Але Враж не ліз. Було так славно чути в собі щебетливу Мислю та невмовкний Тям... і душу свою — живою — в гарячому дитячому кулачку.

РАНЯ

Із Правіку, відколи кляте колесо невпинно котиться, обертаючи малим і великим, на Сході вірили, що за Диким Степом лежить темний дикий Захід, котрий не має знання, але таїть силу.

Із Правіку, відколи люди зреклися богів і дорівнялися їм силою, на Заході переказували, що за Диким Степом починається осяяний таємницею Схід, де всі мають щастя задарма.

А ті, котрі жили серед Степу, знали, що світ безкраїй мов те Яйце-райце і межею стає тільки Шлях.

Із «Книги Янової».

Гаїна та Будимир

У Стрибожі, що стоїть в узголів'ї Славуті, де вічний Шум уже не має сили, розсипаючись межі галяв і ланів ясними гаями та дібровами сміхотливими, люди жили як у всіх краях. На жилі дороги в сув'язі стежок і шляхів низалися малі та великі силаьки, а в серці того стояв Стрибіж — твердиня-град, обнесена стіною, збережена за спинами гаїв і капищ.

Гаїна, стрибозька берегиня, попоравши удосвіта, лишила хату на домових і, розтрусивши зі сну свою золотоголову доню Вроду та сина Волошка Синьоока, одяглася у святешнє та рушила до Мри-гори.

Будимир, відколи прийшов у Стрибіж питати собі долі та впав їй у вічі, жив не лише при її печі, а й при своєму огні — в кузні. Поставив ту кузню не край дороги, як було заведено, не на торжищі, а на Красногірці біля Прадуба. Та Гаїна чула серцем, що божам то — не вада, й сивіла з Мри-гори теж на те пристала. Тепер на їхній Красногірці вогонь горів незгасно, підтримуваний живою силою кращого в усім краї коваля, її подружжя — Будимира.

Сама Гаїна порядкувала на Бабиній горі, похилій, вкритій муравою та калиною, вишнями та яблунями самосійними, з джерелами і вербами у підгайку, з липовим гаєм. Любила Гаїна

цю теплу, як мамина цицька, гору, де не одне життя стрибозьке зачалось у пахучому п'янкуму шелесті зарошених із ночі трав. Але нині мала йти в Мри-гору на жальник. Бо Лад велів нагадати всьому родові на Тім світі, що на Цім чекають на нові люди та на новий хліб для них.

Сивіла Ярина, що стереже їхні криниці та пахтить своїм трунком на тій горі чи не з вродження світу, казала, що всі вже приходили до своїх — прибрали і, як Лад велить, посадили материнку й барвінки та руту-м'яту межи калинами.

На Мри-горі запалювали кострище не від живого вогню, а від ведогню старої, як цей світ, сивіли. На сторожі коло її хижі, що більше була схожа на зміїну нору, ніж на людську хату, ставав огнищанин із сімома парубками, котрі вже мали три седмиці, Гаїна, берегиня, стелила свою намітку святешню від порога до капища, волод'яр Будимир, чоловік її, готував на капищі жертву мертвому вогневі — мертвий хліб, сухий геть оббитий житній сніп, смачно политий чорною земною оливою, пропахчений так само сухими зіллям, листом і квітом. І як тільки Місяцівна відсувала ляду над срібним небесним колодязем, Хорс срібнотілий стелив білу огненну дорогу з неба до землі, а тоді ступав тихо на намітку та йшов до колодязя-хижі сивілиної. А звідтіль ніс у долонях дрібну сиву мишку — сивілин ведогонь. А та миша мала в писку одну-єдину синю жарину від печі самого Пекленця. Ось так на Мри-горі запалювали вогонь.

Нині Гаїна зібралася як слід: взяла хліба й солі, свіжого сиру та масла, крашанок червоних і семибарвних, і писанок чорно-білих поминальних. І як тільки Зоря прочинила небо, пускаючи на водопій золоті Сонцеві коні, прочинила й вона двері та ступила за поріг хати на гулицю-гуляйницю.

У веснянім вранішнім мареві з прочинених хат срібно ступали на світ божів матері, ведучи за собою своїх чоловіків, дочок із приймаками, відданиць із сестрами-політками та синів. Кожна мала в руці вузлик із частуванням, кожна гордо несла свою ткану мережану намітку — сув'язь білого світу в головах. Бо то Ма веліла, щоб жінки тримали на собі весь білий світ, а чоловіки були їм опорою та підмогою.

«Коли б той хліб так ясно сходив, як на заміс обіцявся», — гірко подумалося Гаїні, бо її Будимир геть і сей день не став їй по сердечну руку, а палив огонь ще з ночі у своїй кузні, і лютий гук його молота чувся як Перунове било. «Воно наче й по Праву, та не до Ладу. Бо міг би лишити вогонь на малого Вітройка чи огневиць попросити і йти ниньки поряд... А так лише малі Врода та Волошко босими ноженятами збивають росу на споришах позад неї».

Ставши серед вулиці, Гаїна низько вклонилася матерям під хатами, тоді — дорозі-битому шляхові позад себе. А тоді гукнула: «Тут уся моя родинонька, поряд моя дитинонька, а в Мри-горі моя мати, чи йметься їй спочивати?!». Врода малими руками дістала з торби келишок, а Волошко налив трохи меду з глека, що тримав при собі. Гаїна випила і всі матері з нею. «Хай Ма веде, бо шлях знає, хай рід мені поєднає!» — гукнула Гаїна вже так, щоб аж відлунило, і рушила до Мри-гори, а за нею ключем потяглися родини з усього Стрибожа.

Вони поволеньки йшли з долини в гору, а Сонце викочувалося їм назустріч. І стрибожчани виходили з тіні білі та аж лискучі — усім родом своїм під Сонце й божі. Й так само у Мри-горі з тіні до світла підводилися зі спочинку їхні відійшли родичі. Сонце вистелило білими рушниками землю і наче життя, зачате в яйці, просвітилися лиця тих, що спочили по важкій праці.

Тож, коли переступили Поріг, жальник стояв увесь осяяний, налитий світлом по самі вінця, як чаша медом. Тонув жальник у трепеті манюніх листочків і нових трав, і цвіту, в гукові Будимирової кузні, в солодкому димові, що вився неспішно із замшілої, як та лісова пащека, селі сивіли Ярини. І в тім світлі, у тім мреві світу горішнього світ нижній піднявся, як весняна вода в землі здіймається, і став тут. І кожна матір знайшла свою матір, і луння злилося з відлунням! І червоні крашанки покотилися могилами, і веселкові-семибарвні, і чорні, рясно прошкрібані різами, що їх мали на тім світі потім спокійно розібрати, хто тут народився, і як оженився, і чим душа кому болить, і чим тішиться, і яка поміч кому тра.

Гаїна стояла над своєю мамою Радомирою і не могла

надивитися в її сині очі, що й на тім світі не втратили свого сяєва, на її коси срібні.

— Мамо-мамо! Не забудьте ж бабуні хлібця-солі дати, — Врода аж ногою об землю тупала, що скам'яніла мати замість нагодувати тогосвітніх, буде на них витріщатися, як минулого року, а тоді знову не вродить і батько буде сердитий, а мати на нього цитькатиме.

Та Волошко вже її випередив: він лив мед на могилу і твердим, як у батька, та все ще писклявим голосом приговорював: «Їжте, пийте, спочивайте та нам добром повертайте!».

«Та то ж не чоловіче діло — до мертвих говорити!» — спам'яталася Врода і собі заходилася лупити крашанками об пам'ятний камінь і краяти паляницю, міцно притисши її до грудей. Тут і Гаїна дійшла Тяму, бо Радомира сміялася, п'ючи з долоні мед, що тік їй згори аж за пишну пазуху. І Гаїні стало на душі солодко, бо в обох її дівках ясно горіли сині бабині очі, хоч і під рудими огненними батьковими чубами.

«Родителі наші, йдіть до нас їсти каші!», «Родичі наші щирі, йдіть до нас на хліб-сіль», «Мамцю моя ріднесенька, ось сметана білесенька, а яєчка, як сонечко, йдіть сьогодні до донечки!» — чулося по всьому жальнику. Та потроху Сонце скочувалося долу і тінь змивала рідні обриси з цього світу. І матері вже одна по одній підводилися з колін і низько вклонялися тим, хто тримав їх на своїх плечах: «Наші рідні, не поминайте лихом, бо чим хата багата, то тим і рада...».

Розходилися як хто хотів. Діти бігли як горобці, шукаючи смачного та веселого. Дівки на порі громадилися збоку, бо вже з Великодня в Стрибожі товклася купа напитувальників і готувалися грати в «гори-дуба». А парубки стрибозькі, котрим по обжинках іти геть, сумно, а хто і з цікавістю дивилися на ті грища. Бо так Рід завів, що як доростять матері своїх синів до парубоцького віку, а дівки — до чоловічої моці, настає час їм іти напитувати собі доброї долі та теплої печі деінде у чужих бабів і дівок.

Гаїна підкликала Дубка, крепкого парубійка з сусідів:

— Ти б не облизнів їв, а домовився б із піддівками, та свою

забаву влаштували, бо на одних розглядинах не дуже вивчишся.

— Ваша правда, матінко, — і лише залопотіло за ним.

А вона ще до сивих сутінків сиділа на жальнику.

«Багато цього року любистку та барвінку, більше за материнку... Це недобре, бо то на дівочих могилах... Виходить, багато вмерло, не ставши матерями й разу...», — думалося Гаїні. А про те, скільки сліз виплакала берегиня стрибозька золотокоса на маминій могилі, лише Вишні знають. Та як зайшов у Стрибіж отой рудовусий коваль Будимир, не мало її серце спокою, а голова Тяму. Наче який перелесник зурочив. Була б Гаїна простою бабою, пішла б шукати берегині на ту біду. Але вона сама була берегинею! На її чуття і Пал із Припекою, що можуть пристрасть розпалити й у камінній ступі, не мали би ради. Та все оте хвалене чуття торочило лишень одне: «ось той муж, що годен твеї хати», «найшовся кілочок і на твій віночок», а то й ще що смачніше казало. І хоч лякало Гаїну оте її безтям'я, таки покликкала Будимира до своєї печі. І ходила по тому Стрибожем як те Сонце — аж земля під п'ятами припікалася. Так розцвіла, що й лярві Чаруні завидки ледь вуха не пообгризали, поки від них відцуралася.

Був той Будимир зайшлий чоловік. Казав, що й поза краями чимало блукав Семисвіттям й матері-роду свого не знає, бо виріс при вознях, що ото торгують скрізь і одної землі не тримаються. Та Гаїна враз учула, що він дажбожого роду. І то не тільки тому, що був рудий як літнє Сонце й очі мав сині як у божичів. Ні. У його осерді грала золота тепла сила, що може бути лише у крайових.

Та не мав Будимир звичаю жити по-крайовому. Все йому на чоловічий лад ішлося. На що вже малість — під Гаїнину макітру чуприну врізати — й того не тримався: як прийшов у Стрибіж зі своїм рудим чубом-«селезнем» на голій, як макогін, шишкатій голові, то так і ходив. Тільки у вуса чмихав. Але Гаїну любив щиро та сильно. Так сильно, що коли вона отяжеліла під ним, то зважилася на нечуване для берегині діло — вчинила переступ, що його жодна берегиня не чинила — пройшла Веселці попід крилами та власною волею замість дівки-одиначки, заступниці

маминої, вродила двійко — первістку свою Вроду Рудогривку та сина Будимирового — Волошка Синьоока, вділила тому хлопаку сили, що її в наступниці своєї, доні кровної врізала.

Із розмислу Сварги і силою Роду велося, що первістка у чуйної — дівка-одиначка, мамина заступниця, в яку божі всю її силу та чуття переливають, аби визріла нова берегиня, аби мали Вишні на кого вагу намисля крайового перекласти. То вже інші дівки чуйної родилися хіба спритнішими та здоровшими за бабські діти. А щоби берегиня хлопця вродила — то й геть про таке не чув ніхто, бо тих чоловіків по світу як бур'янів — топчи не витопчеш — аби на їх приплід силу берегинину тратити!

Та Будимирові було все те впоперек Тяму і не до Мислі. Будимир хотів сина — як роса Сонця — хай би вмерти, аби зійшло! А Гаїна хотіла лише, аби Будимир стелився при ній як лан при воді. Так і вродилися її незволнені діти з великої хоті та малого тяму.

Лементу було по всіх краях! Бо нечувана й страшна то була справа, аби берегиня — оборонниця та заступниця крайових, чуйна вроджена, — задля свого любака, задля чоловіка, що їх сіється Семисвіттям, як осоту грядкою, пішла впоперек Сварги й Роду. Не могли божі лишити ТАКЕ поза очима! Тепер усій її країні, скільки тої берегині чуття покривало, від тих дітей не буде ні ласки, ні ради! Тому й матері стрибозькі не могли прийняти те, бо мали дочок і мусили дбати на їхню долю. Тож не було чого Гаїні чекати з тим переступом добра ні від божів, ні від людей. Але, поки була тяжка дітьми, про те не думала.

Та не встигли її синьооки побачити Сонце, Водола, берегиня з Макошина, присилувала людей забити Гаїну з її виродками до діжі та викотити в Славету, аби вже сама Дана їм раду дала.

І були б кинули. Та Будимир, божам дякувати, гукнув про Правий бій.

Той звичай увів, кажуть, сам Парог, як побачив, що діти його від Стриги та від Сварги не здатні поладнати між собою. Аби не могла ніяка громада взяти верх чи присилувати чийогось одинокого Права (бо ж і діти знають, що десять жаб солов'я перекричать!), стали гукати про Правий бій, аби міг кожен стати

проти всіх, заклавши своє життя за іншого. Але на пам'яті Гаїни, її матері та баби з прабабою, ніколи в Стрибожі такого не робилося. Бо матері не досварювалися до того, аби своїм життям важити, а чоловікам при них велося як при рідній мамці, то теж не мали чого Права шукати.

Але Будимир гукнув про Правий бій. І заставив своє життя за троє.

І за кожную живу душу проти нього став один боєць. Із топірцем і нагаєм прийшла Ярійка із капища Дажбожого, а ще один із луком — із Перунових служників. І що найгірше, виступила з намови Водолиної воя із тих, котрі Марі служать, із косою-нагинакою на плечі.

Битися зібралися, як Прав велить, на тік поза їхню хату. З того часу й досі зовуть той тік у Стрибожі люди «Судним», хоча ніколи судилище на нім більше не стояло. Добрий тік. Ще прадід Гаїнин його глиною покрив, а яке покоління ціпами гладило одні божі знають.

Викотили баби з хати у двір Гаїнину хлібну діжу, глиною вмазали поверх усього, щоб як топити, то не тонула зразу, на неї Гаїну з дітьми висадили. Щоб як що, то зразу в ту діжу забивати й до Славути вулицею-гуляльницею котити. Там, по честі казати, й не далеко їм котити було...

Водола знизу стала й лярва Чаруня, хоча свою малу під цицькою держала, теж у перші забивальниці вибилася. Хіба Бокатка Малкова сіла з малим своїм подалі та ще трохи бабів сльозу пустили... а так ні. Повилазили, хто куди не впрів, і роти як верші пороззявляли. А які дурніші, ще й дітей гукають: «Біжіть сюди! Тут Будимира-коваля вбивати будуть на току...».

Дивиться Гаїна на все те і сльози їй в очах сохнуть. Так і тягне крикнути, щоб і мати її на Мри-горі чула: «Неправда Ваша, мамо, таки кінчиться на мені рід берегинь стрибозьких! Бо це люддя не варте берегині... Бо мені привиділося оце все в Яйці-райці білому на Дівич-горі в священному гаї, як Ви мені заплітини учинили... Божі не брешуть... Зведуть нині зі світу й чоловіка мого непрошеного, й дітей моїх самогуканих, і мене саму, берегиню недоладну... Бо що лярві — Лад, берегині — зась!»

І так їй стало себе жаль, так жаль, що Гаїна сама не знала як себе нажаліти, бо зроду-віку того не робила, бо де ж це бачено-чувано, щоби берегиня себе жаліла-жалувала. Її доля — людей жаліти, країну свою жалувати.

А тут люди як заревуть ревом. Глипнула Гаїна крізь сухі сльози, а то Ярійка з капища Дажбожого на тік ступила. Ставна така, коса із золотими уплітками круг шиї завита, сорочка куца червоним поясом шовковим під самі груди заверчена туго. В одній руці топірець полискує, а в другій на короткім пужалні нагайка-семиплітка вужем виграє, залізними гаками закосичена.

— За два махи засіче! — один кричить.

— Зарáz зарубає! — другий підгавкує.

А Будимир свого селезня рудого погладив повагом так, плечима повів, пальцями хруснув, ногами перебрав наче до тану в коло йти зібрався, а не на смертний тік ставати.

Тут і Водола як вродилася. Дажбогові вклонилася, а тоді покликкала в свідки і Лад, і Права, і Судениць, і саму Ма, бо таки про берегиню йшлося. Як Прав велить — кинула трохи жита на тік, і меду линула, й на вітер попелу з їхньої печі кинула, й води з їхнього цебра на чотири боки вилляла. А тоді й питає Ярійку:

— Чиє життя просиш?

— Волошкове! — відказує та.

Аж збілів Будимир. Глянув на сина — очі не сині — чорні, як те передгроззя, стали у коваля. А тоді як засміється раптом — наче грім у молодому Шумі, аж зарокотало! Та як скочить до Ярійки... Наче у воду сторчголов кинувся. Вона ще й топірця не звела, а він її в груди як турне, що й кров'ю виплюнула. Давай вона його рубати та підрубувати наввимашки та навхрест! Цюкне, а там нема Будимира вже. Тільки сміх його вирегочує та все чути «Гей-гоп!» щоразу, як сам Ярійку вцілить.

Люди стоять — ні шелесь. Бо де це таке було, щоб чоловік, чуттям обділений, отак просто голіруч насмішки бабу бив! І то не просто бабу, а вою не останню з Дажбожих поплічниць! «Ой, не простий чоловік той Будимир-зайда!» — подумалося тоді не одній голові. «Ой, не по божому ми ті потопини задумали, коли Прав на його боці стоїть», — зароїлося в інших. «Оце так! Оце

коваль! Оце тобі бабство проти крепкого мужа!» — й такі думки вигойдувалися у тих головах теж.

Та поки люди дивували, вже не стало з чого: ухопив Будимир Ярійчиного нагая за край, на кулак жилавий намотав, а сам як вивернеться, як той щупак із верші, та ногою їй шию й перебив. А тоді важко так вихекнув, осів якось увесь, руки об сподні обтер, переступив через ту першу змагальницю... Чаруня й сама вбік одскочила...

А він сина з тої діжі забрав і в хату відніс, на піч поклав.

— Ти там ряденцем підіткни, щоб не скотився! — як огневиця з печі гукнула вслід Гаїна. Й сама з того недоладного слова оторопіла.

А баби з того всього як зарегочуть разом, аж об поли б'ють: «Ото подякувала чоловікові за діло! Ото берегиня! Хоч би й сонце з неба зняв та на стіл поклав, то протерти забув!» Аж легше од того сміху стало, аж розвиднілося всім.

Малкова Бокатка до хати вскочила та гукнула у піч до огневиць, аби приглянули за малим. Та домовик уже й сам не дивився, є там ті люди в хаті чи ні, з-під печі вискочив і малому свого кожуха підстелив, щоб ще не зурочила яка лихоока чи не підмінило що нечисте. Бо по таким горюванні людському всяке може статися.

А тим часом берегиня ямищанська Яворина гукнула чоловікам і дала лад тілові Ярійчиному. Тік золою присипали і присолили про всяк випадок, і горівки всі випили вкругову. А тоді вийшов посеред току Дубко — стрілець із Перуниці. Сам високий і гарний, що аж дівки забули, чого тут стоять. А він лука свого перекинув як ту бандурку та стоїть видзвонює-виграє на одній жилі. Але Водола спинила те нагле теленькання.

— Чиє життя просиш? — вдруге на цім дні кинула вона на тік судне слово.

— Вродине! — як і його бандурка люта голосно й високо продзвенів голос Дубків. А сам він кинув тренькати, став крепко, мов той дуб серед току, і лука звів.

Вийшов до нього Будимир зі своїм луком.

«У-у-у! — розчаровано загуло в колі. — Кінець потісі». У Дубка лучище — утръох не зігнеш! Жила на нім як палець завтовшки,

стріли дубові, золотом ковані, соколом опірені, як летять — на весь світ грім чути! А в Будимира лучок — як дівоче коромисло: лише плечі трохи вигнуті, а на кінцях рогами вперед закручено. Цяцька та й годі. Й жила на нім тонка, й стріли дрібні. Видно, вигадував Будимир синові на потім забавку, а нині сам гратися задумав, бо, видно, Тям йому втік.

— Не дурій! Я тобі миттю своє лучисько припру! Як встрелиш, то й Перунові сподне проб'є! — то Малк-мукомел, перший побратим Будимирів у Стрибожі, на поміч кидається. Та пізно. Вже старий Бузько кліті виніс.

— Ось випущу я зараз кречета, голуба та жайворонка. Хто меншу птаху встрелить, — тому жити. А іншому своєю волею йти Марені вклонитися.

— А я ще й яблучко кину, — зірвалася тут Чаруня-лярва. — І не витріщайтеся! — це вже до людей. — То рай-яблуко, у самої Стриги — матері вітрів взяте, вище нього ніщо не злетить. А що вже підкинути я вмію, то вмію! — Й коситься на чоловіків, що ті аж рум'яніють і все вуса крутять.

Звели Дубко та Будимир луки. Тут кречет крилами як махне! Як затріпоче голуб! Як зів'ється жайворонок! Тільки й замигтіло — та й уже не кожен їх і побачить! А тут і лярва своє яблучко хлібною кописткою (де й встигла вихопити!) як підіб'є! Тільки за ним і захурчало.

Задерли всі голови — тільки Сонце бачать аж їм очі сліпнуть.

Аж тут дві стріли разом — фюр-р-р у саме небо!

Ждуть люди. Гаїна жде. Дала малій цицьки та й думає, чи ж іще коли дасть. Бо ж тепер хіба лише Стрибожичі знають, де ті стріли вцілили.

Коли це залопотіло — й кречет сів Бузьку на плече. А по тому й голуб прилетів і ходить током — токує, зерно визбирує. Аж і жайвора почули: тьохкає над током як ото в степу — аж Сонце до нього прихильється на те теленькання. Коли тут наче гуде щось. Вискочила Чаруня на тік, попередницю свою підставила — яблуко туди й впало. Кинулися дивитися. У самім боці здоровенна стріла Дубкова стримить, усе пір'я соком золотим залило. А тій стрілі в бік навхрест мала стріла Будиминова

увійшла, точнісінько яблуку серединку пробивши і жодного насіннячка не зачепивши.

Закричав Дубко страшно, ухопив обіруч ту стрілу свою перебиту та собі в серце й загнав.

А Будимир глипнув утомлено на Гаїну, мовляв, живі діти наші! Забрав із діжі Вроду та теж до хати відніс на піч до брата. Глянув — лежать його двійко, як той яблуневий цвіт, тільки руді чубчики, як два вогники, полискують.

І щось таке йому в грудях тої миті ворухнулося, аж ніби крила за спиною вогненні розгорнулися. Аж ніби міг усе те людське безголів'я одним подихом спопелити, одним порухом зі світу звести... бо не їм — малому Живиному люддю — Парогових дітей судити!.. Не дурним берегиням йому — Першомужу — межі класти!..

Аж сторопів із того свого чуття Будимир. Але Тям уже вертав його на тік до нового бою. Останнього.

Тим часом сивіла Ярина подивилася, щоб Дубка, як Лад велить, підготували, та ще й парубків гукнула, аби склали вогонь, бо Перуновому слuzі слід іти до свого божа ясним путем.

А тік втретє зазолили, й посолили, й травами обкурили, й горівки в круг випили. Дехто вже й пісень завів.

Та вийшла на тік воя Марина Найда з Чернограда і стихло все. Гарна була дівка і доладна як та Леля. Повногруда, крутобедра, кругловида, у стані тонісінька, з лиця світла та як рожа ясна. Але ніхто на те все не дивився, бо, божам дякувати, у Стрибожі тих дівок ладних — хоч спати не лягай, бо не передивишся! А ось у руках та лелітка тримала справжнісіньку косу-нагинаку, що з нею, кажуть, сама Марена-Смерть гуля. На довгому, у два зрости, держаку сторчма стояла відточена до білого коса в долоню завширшки і в руку завдовжки. А з іншого кінця в держак було вбите гостре жало у лікоть довжиною, викуване на три клинці.

Дівуля глипнула на люд, а тоді скинула вгору ту свою косу, і весь тік — од краю й до краю — заповнився блиском того лютого заліза. Нагинака свистіла зразу й над головою дівки, й під ногами, й з усіх боків, і скрізь, де не є... З нею не те що битися,

на тік не ступиш, — враз як не ноги одсіче, то голову зніме!

«Та Бож із тим, — геть спокійно подумалося Гаїні. — Діти живі. Буде й далі тягтися рід берегинь стрибозьких, таки мати праві були... А намисля сама малій одіну, Лад дозволя на такий случай... Та й я таки набулася, нажилася, налюбилася... Все маю — і хату, і чоловіка, і дітей, і чималу країну під чуттям...»

Аж тут зверескнула якась баба та котрийсь чоловік вилаявся смачно. То Малк, не дуже думаючи, взяв каменюку позамашнішу та й кинув тій змагальниці в голову, щоб убити та й усе те кінчити. А на те вона своєю косою того каменя чималого розвалила, як малий цурпалок, і не глянула! Та ще й Малкові бриля скосила під саму маківку, щоб не був такий скорий. А Малкова Бокатка ото й завищала, бо думала, що то чоловікові її хочуть голову втнути.

Із тим вереском Найда кинула показуватися перед людьми. А Водола уже й не дуже охоче, бо люди та й берегині уже зиркали на неї недобре, таки вийшла на тік і втретє кинула слово Сили:

— Чиє життя правиш?

— Берегині стрибозької Гаїні, — відповіла Найда й усміхнулася.

І в тиші стало чути, як ляскають по битій дорозі дитячі п'яти. А за мить в коло вискочив парубчак, здається, таки Домашин, і випалив геть і не відхекавшись:

— Натє, дядьку Будимире!

Люди дивляться, а він ослінчика ковалеві подає. Добрий такий ослінчик, дубовий, кований. І навіть не ослінчик, а така собі лавиця невеличка. Коваль на неї сіда, як коло коней заходжується чи що дрібне робить, чи перекусити, чи так горівки чи там квасу ковтнути. Вилупили люди очі: чи він не мав на що наостанок присісти?

— Так він же зайда з-поза краю, — чути якась уже шепче. — То в них, видно, такий звичай, на своїй лаві перед смертю посидіти...

А Найда тим часом знов нагинаку свою звела — стоїть, ані шелесь. Хотів Вітройко малий їй коси поправити коло брів та об

те косище порізався, відскочив геть за перелаз, стоїть пальця зализує.

А Будимир сорочку зняв, spodні тугіше зтяг на очкурі. Пішов у хату, витяг зі скрині своє поясище з червоного шовку, що в нім у Стрибіж напитувати з'явився. Парубки аж росою вкрилися, поки йому той пояс вмотали, такий довжелезний!

Стоїть Будимир — знизу spodні від поту, як після толоки, сірі, над ними аж по груди — пояс шовковий живим огнем грає, а вище він увесь як той рудий пес золотою шерстю вкритий по саму шию. Стоїть, лавицею похитує, в рудий вус сміється. Анічирк Найда, тільки в очах тінню чорною війнуло та з лица кров зійшла.

Ступив Будимир на тік.

Злетіла над током коса-нагинака.

Що вона зверху впаде, лавиця Будимирова її стріне, що знизу підлетить, коваль скочить, наче й не стояв там. Ударить його Найда жалом кованим — лише завертиться коваль уздовж держала як золоте веретено та все норовить Найді кулаком в лоба дати.

А дівка як вивернеться! Як зачепить кованим жалом Будимира за пас шовковий! Як крутне! Впав коваль. А баби з ляку й собі попадали, очі позакочували... А Гаїна бачить — падає просто в лице Будимирові косище точене, сяє дівка люта сміхом...

...аж він як звинеться! ...та лавицею держало до землі між ніжок кованих як притисне! ... а воно тільки лусь! А Будимир косище за обломок держала хватить, та як скочить аж Найді над голову!

...як він на землю позад неї став, то саме голова Найдина докотилася під самісіньку діжу, Водолі під ноги.

Кинув Будимир окісся криваве до обломаної пари на тік, руки обтер об spodні, зсадив Гаїну з діжі:

— Ходімо в хату! — каже. — Бо вже, певно, й діти встали, їсти схотять.

Сорочку свою підібрав, і лавку, й ще що там лежало його на току. А тоді не втерпів і таки плюнув Водолі під ноги. Та так смачно, що й на Чаруню попало. І ніхто й слова йому на те не сказав.

Так і лишилася Гаїна берегинею стрибозькою разом зі своїм зайшлим чоловіком Будимиром-ковалем, стрибозьким володаром, та дітьми, котрі з переступу зачалися.

А що нікому в Стрибожі та й у всій країні, скільки чуйній чуття сягало, від того недоладного злюбу ніякої біди не сталося, то люди погомоніли та й зажили як завше. Хіба боліло в душі Гаїні тривоною, та Нуд із Нудою частенько ловили її серед клопотів. І тоді йшла вона на жальник до матері та все виповідала-виплакувала. І найбільше було Гаїні невтямки, з якого дива вона на все те зважилася. Бо ж ні хіть, ні жаль не мали сили над берегині. «З божів ласки, певно», — думалося Гаїні.

Та божої ласки в тій її пригоді було — як сонця в росі. А той, хто усе те вчинив і вимісив, знав ціну своєму мовчанню.

***

Поки Гаїна з Вродою поволеньки йшли собі, як корівки попасом, додому, думаючи кожна про своє, Волошко чкурнув до батька. Бо він добре примітив, що туди потяглася ватага зайшлих напитувальників і всі парубки, хто хитріший.

У Волошка татко здоровий, як медоїд з Шуму, а дурний, як цебро без води. Усе йому жіноча чулість муляє під серцем, аж він заздощами сходить як чорним потом. Обернулася Гаїна, як і годиться на Дани, плотвичкою, щоб водяному поклонитися, півня з цього світу на той перевести... а Будимир горівкою впився, як потопельник мертво всі свята лежав колодою темною. Так йому не йнялося самому під водою походити, порозглядатися.

Гаїна йому ладила: давай у злюбі сплетемо перевесло і ти моїми очима побачиш, що я бачила. Мало моїх, — покличемо лярву Чаруню, — все як живе переживеш, вчуєш, роздивишся.

«Ні! — кричить Будимир. — Не хочу твоїми очима, не хочу твоїм чуттям, хочу сам собою там бути, дивитися».

Малк, мукомол, шапку йому Бусову давав: «На! Іди, дивися! Я, мовляв, із кумом Гребенем (то так стрибозького водяника звали) перемовлюся, — й таке тобі покаже, що ні одна лярва у сні не бачила. Там у нього не лише мед інакший, крепкий і солодкий такий, що в голові ще тиждень по чарці окіян-море

грає, аж із очей бризка. О! Там такі є дівки-моряни та русавки з усіх усюд, що одну цицьку двома руками не обіймеш, а стан тоненький — у долоню візьмеш, — пальці стрінуться. А що вже вони вміють з простим чоловіком витворити! А з таким прутом, як у Будимира, то вже й не знаю, що вигадують, бо й на мій вісяк такі пригоди найшли, що й розповідати встид...».

Не хоче Будимир шапки! «Ні, — каже, — хочу сам собою під воду піти і там ходити!»

Що він тільки не виробляв.

То бичачого пузиря виробив здоровенного, як баняк, лоєм змастив, натяг на голову, очкур на шию, а до ніг каменюку! Аби не кум Гребінь, то так би й посинів у тім пузирі серед виру.

А то очеретину візьме до рота і сидить під водою як жабур, очі витріщає. Русавки його щипають, лоскочуть, а він лише булька. Так мало ж йому, хочеться глибше влізти і щоб по самому дні ходити.

Таки пішов! Бочку просмолив, законопатив наглухо, вікно в ній слюдяне вимайстрував і залізні важі на цепи до неї вчепив. А тоді скинув ту бочку в річку дном доверху і сам під неї підпірнув, поки тонула. Упала бочка на саме дно. Кумові Гребіню усю повітку поламала. Вискочив він із дрюком. Глядь, а то коваль у бочці сидить, сяє як Сонце з неба. Так би й волочився, знуту роблячи в господі, аби в бочці дух людський земний не кінчився, а лишилося одне бздо. Коваль рви нагору. Коли б Гребінь не підштовхнув його під зад постолом, не бачили б більше у Стрибожі Будимира. Божі свідки, не бачили б!

А то малу Вроду мати вчила птицею перекидатися. Сама вона повсякчас лебідкою літає, а мала виявилася качечкою сіренькою такою, дикою. Ото літають над Стрибожем, одна одній крилами махають... А Будимир знову до горівки — та й у кузню. Знов його зільниця Зубиха відливала, так упився з горя, що не бачити йому до віку Стрибожа з тої високості. Стид сказати, плакав як маля з того горя.

Чоловіки тільки головами хитали та покрякували. А матері що скажуть? Біда берегині, та й годі.

А тут якийсь лихий потяг за язика Стрижиного найменшого

Вітройка, котрий так і вертівся коло кузні, що, мовляв, орел летить і крилами не дриґа, а лише їх розчепірює і трима, а вітер його, значить, на собі возить. Коваль як здурів. Наловив пташок, мишей-літунів, мутлів і давай міру знімати — скільки треба крил на яке тіло. А тоді понароблював із полотна і дощечок, із соломи та зі всього, що тільки надумав, усяких літунів. Ото дітвакам радості було! На всіх горбах траву впень витоптали, пускаючи хто що. А Волошко придумав до тих літунів знизу нитки в'язати, щоб дуже далеко вітер не розносив.

Аби на тім Будимир стихився, Стрибіж лишень би дякував. Так ні. Коваль зладнав собі такого літуна здорового, як клуня, витяг його на дуба поза кузню. А той же дуб такий височенний, що хіба на Вишичі більший стоїть! Сам виліз, вчепився до того чуда і кричить Вітройку: «Неси!» — та стриб донизу. Бо жам дякувати, дотяг його малий Вітройко через Стрибіж до Славути та там уже не об землю, а об воду мордою ляпнув. А кумові Гребеню знов тягни з хати тоту халабуду намоклу і того майстра...

Коли Волошко вигулькнув зі своїх думок і добіг таки до кузні, Будимир стояв, як той дуб над підліском, над парубками — гарний та здоровий. Очі йому синіли серед темного лица теж якось темно, як ото сокира нова, наточена синіє проти вогню, і навіть вигорілий рудий його чуб був уже мідним від того кування чи, може, ще чогось. Але ніхто не міг дати такого толкового слова парубку чи й чоловікові якому як Будимир. Не дарма він був волод'аром. І як мусили робити жертву-кривавицю, то ніхто краще нього не міг того вчинити.

— А ви не стійте як верші, роти роззявивши, а примічайте. Коли дівка біжить із гори, а в неї і ззаду, й спереду все хвилию ходить, — буде тиха та домовита, але слабка і до роботи, і до злюбу. А як в неї під сорочкою нема чого вітрові обвіяти, то ще треба добряче обхапати-обдивитися, — чи вона як та тріска, що все спалить-схарчить і не зашкварчить, чи жилава, як кнут. У першому разі будеш мати кого годувати, бо вродить дітей, що на них і злиднів не наберешся, а в іншій — тобі жилу станову перетре, а сама й не засапається. А як дівка туга, як кобиличка неїжджена, коли в неї тіло, як гладенька гладущечка, що ніде

й жижка не дриг'не як біжить, ото — вибір і на ніч, і на день...

То вчить Будимир парубків, а вони тільки допитуються.

— А яка краща — висока чи низька?

— О, то не велике діло! — Будимир зареготав і вихопив десь із-за себе дощечку із діркою, а тоді ще одну, коротеньку, а тоді ще одну — ширшеньку. А тоді взяв та й усі їх на один кілок повісив. — Ото й всього діла. Була б хіть і змога, а віночок свій кілочок знайде.

Волошко сидів собі у татка за спиною, чув його гучний голос, дух його пряний і димний, бачив, як ходять мокрі смуги по його сорочці, і не міг надивитися, що то його татко! Найкращий чоловік на все Семисвіття! Не даремно ж його покликала до своєї хати берегиня стрибозька, всім берегиням берегиня, мама його, Волошкова!

— Усе, доста язиками вітер молотити! Пора й до роботи — вам коло дівок ходити, а мені вогню годити. Неси, сину, материнки пахучої та полінець смоляних вишневих! Будемо вогонь годувати, щоб добре горів, високо димів, робив парубків видючішими, а дівок сліпими. А ви чого повсідалися, як ті жаби спозаранку? — то вже до парубків. — Що, Ледащому шану складаєте? То я враз ту учту припиню! — та як дасть їм яким цурпалком по сподніх... Парубки вилетіли за мить із кузні аж на шлях. — Ідіть! Дівкам доріжки готуйте, — прогуло їм навздогін останнє на цей день Будимирове веління.

Парубки розглянулися та й рушили круг гори дивитися, де схил крутіший, а де легший, де можна яку дрібну перепону влаштувати.

Ватага напитувальників облюбувала собі місце аж над річку, де бігти згори було полого й довго, й кущів рясно, що мали б спинити, та й сховатися в них можна, коли піде на злюб.

Свої стрибозькі підпарубки найшли місце для піддівок трохи оддалік, по втопаному. А малі всі гуртом влаштувалися межі тих і сих, щоб і собі гратися, а ще більше дивитися, як більші грають.

Гула краями Раня Ярійка й Стрибіж не минала, бо й тут, як у людей, тримала Лад берегиня-чуйна та й лярва не давала

закинути живій силі як тому болоту.

Врода

Було саме переддень Права і весь край стрибозький вишумовував, сходяв застоюю спрагою й аж дрижав із хоті. Чим коротшими ставали ночі, тим більше гуло на Дівич-горі молодече гуляння, вихлюпуючись то сміхом, то співом, то парубочим гуком, а то й бійкою. Йшлося до Лелі, і як хто мав собі взяти кого з парубків до хати, то все приглядався та притирався, а хто хотів лишень уволю налюбитися, то любився.

Але це літо ні лярва Чаруня, ні берегиня Гаїна нічого на Раню собі не важили, бо обидві мали дочок семиліток і мусили відбути уплітини. А то справа тонка й не проста — зав'язати всі сили Семисвітні у дівочі коси й то так, щоб ні в чому ні дівкам своїм, ні силам-невістям нічим не завадити. А ще ж кожна мала купу труду, що його ніяк не минути, хоч лусни.

Гаїна, хоч і спихнула всі ігрища гуртові на руки своєму чоловікові Будимиру, а до зілля приставила огневиць та охваїв, таки мусила заводити уплітини за дня, бо ніхто крім неї не міг, як Лаґ велить, пошанувати Права.

Отож, спозаранку викупана в любистку Врода висушила коси коло печі, натопленої вишнім деревом, а тоді всілася, як та святешня паляниця, на стіл на рушники. А Гаїна гукнула-лунила всіх, хто їй служить і доні її служитиме.

Огневиці з бісами першими кинули на розіслану коло малої хустку червоних кісників із золотими тканими краями. А тоді й підгірні панни з охваями прийшли на поклін, і повітрулі з чугайстерами. Навіть віли з лугаями передали Вітройком стрічок шовкових тонісіньких і мерехтливих як павутиння. І лише як виповз із-під печі їхній старий як світ домовик із простою конопляною стрічечкою з бузиновими краями та китицями, а по тому зняв свого кожуха та постелив його на порозі, Гаїна всадила доню на той кожух, бо ніщо краще не могло її захистити, та змила руки, та над черінню їх потримала і взялася плести косу.

Взяла спершу з-над лоба, щоб усі сили повітряні трималися її

дитини, а тоді взяла від шиї знизу, щоб і земні сили її признавали, а тоді — від правого вуха, щоб вогненні сили не минали дитя її, а тоді від лівого, щоб і водянні її силу визнали. А тоді сплела ті всі сили в один вузол, зачавши косу, бо ніде в світі вони по одному не бувають і всі мають триматися одна одної та її Вроди в цій країні, коли вона, Гаїна, кине те все на її голову та руки. Гаїна плела руду, товсту, як праник, Вродину косу і вплітала туди усі даровані кісники та стрічки, бо то був знак, що довіку їхні господарі триматимуться берегині стрибозької, що вона їм — доладна і на всю країну, скільки їй божі чуття вділять, нікого іншого вони собі в голові не матимуть.

Вроді ті уплітини тяглися як жили з тіла. Бо мало того, що мати рвала та тягла її звиклі до волі коси, аж голова тіпалася, то ще й кляте бісеня підтягло цебро з водою їй під самий ніс, і Врода готова була наплакати те цебро аж по самі вінця, коли розгледіла, як їй недобре з тою косою. Дрібне її личко, що так гарненько поблискувало ластовинням серед рудої гриви, тепер стало пісне як у миршавого котяти, а вигорілі брови пропали геть. Очі, що блискали озерцями під рудою хвилею, тепер вирячувалися серед лоба як у тої жаби і так само як у тої зелепухи рот чогось кривився, як гойдалка — від вуха до вуха. Ніколи в житті не бачила Врода себе такою поганою як в оці уплітини! «А тепер же доведеться весь вік отако ходити! Бо не буде ж у вінку порати чи в хаті порядок давати, а чільце, дай божі, щоб після Спаса, справили...».

А мати все плела й плела, наче й не бачила, на що воно в'яжеться. І кінця й краю не було тим косам. Зрештою Врода встала з кожуха надута, як квочка, і так люто кинула тою косою за спину, що ледь із лави не позлітало все, що сама таки наготувала матері на ніч.

Гаїна бачила оте Вродине хвицання, але, божі свідки, не розуміла, що не так. Все вона вчинила як мала. А що малá з виду споганіла, то їй і в очі не впало. Бо берегиня — як яйце-райце — красна не тим, що облупиться, а тим, що доброго всередині є. А її дитя було і духом, і душею доладне, і до всього на свій вік удатне.

Схиливши руду голову перед дверима, ввійшов Будимир.

— Є що до рта вкинути? Чи сьогодні й піч із вами коси плела, а каші не варила?

Він сів на лаві та заходився краяти хліб, що, як і має, лежав посеред столу, прикритий рушником. Врода, щоб не заревти при батькові, кинулася в льох і винесла гладущик холодного молока. А Гаїна скрутнулася та із сінець внесла трохи меду весняного.

Будимир їв мовчки, зиркаючи з-під обгорілих при вогні білих брів то на одну, то на другу. Врешті відставив порожню миску та кухля, втерся, прикрив хліб, ножа приладнав на місце, якось так хитро сам собі на вуса здмухнув посмішку... та й каже Вроді: «Дай-но мені торбу. Я тамо коло порога лишив». А тоді запустив свою начорно випалену руку аж на саме дно та там щось шпортався-шпортався, бубнів щось стиха, бубнів... а тоді витяг руку, а на долоні — два ковтки! Та такі ж руді як Вродина грива, як сонце літнє золоте! А такі гарні!

Врода аж підскочила з радості. Вхопила дарунок — і до вух, і на вулицю до цебра... дивиться. «Ні, кращою не стала... Але якоюсь таки веселішою з тими сонячними ковточками коло вух... А як ще й татко їй отаке чільце золототкане вимайструє, і кільця на скроні, і згарду дівочу рясну... Божі свідки, дівчата на вигоні луснуть із заздросців!»

— Ну нащо ти їй знов цяцьки носиш, Будимире? — Гаїна таки розсердилася. — Нащо їй оті витребеньки-зачіпки! Вона ж берегиня. Її діло — не дражнити бабів, а Долю їхню стерегти! А ти її, як ту лярву, привчаєш перед цебром цяцьками видзвонювати! Не її то Доля, Будимире...

— Облиш, сонце моє. Вона ж іще, божам дякувати, дітвак, а не берегиня! Чи ж ти не бачиш, що вона собі сама не рада після тих уплітин? У мене ж сестер у Роду було як макового зерна і всі отакі-ото як я та вона — руді, пички в ластовинні, нехитрі, як ті гладущечки прості немальовані. Хіба ж я не знаю, скільки вони сліз виплакали, поки дівували, скільки мати наробилася, поки їх пооддавали?..

— Чи ти здурів? — Гаїна аж остовпіла. — Яке літо в нас живеш, а все тобі Тям Мислі не чує, що тут — не Дикий Степ. Тут дівки

самі вибирають, кого в свої межі до своєї хати взяти! А Врода таки — берегиня! Як прийде час, вона сама собі вибере, кому по тобі володаром у Стрибожі бути. І що з ковтками, що без них, із чорними бровами чи з рудими, нема того мужа чи парубка, що за берегиненою хіттю не піде! Бо Сварга Родові наказала — й інакше не буде!

Гаїна ще щось там говорила й не бачила, як зчорнів її чоловік, як опали йому плечі важко донизу. Та йшло свято і треба було все готувати, як Лад велить, і порати вдома, і дати Лад в усім Стрибожі. Усе було як щодня. Як має бути. Хіба що мала Врода аж надто раділа як на берегиню отим батьковим цяцькам, і Будимир аж надто як на володаря заходився коло кострища та кування, та всякого такого поза хатою свого подружжя.

На Права спозаранку Врода мусила збиратися до Дівич-гори. Чи лаяла коли берегиня на свою Долю, мала не знала, але вона, бачать божі, не раділа першій седмиці. Мати, як і слід було, справила їй уплітини, й дарунків нанесли їй стільки, що тепер аж голова вгиналася під вагою тих стрічок і тканих кісників. Але яка в тім радість, коли з кожної калюжі на неї дивилося руде мишеня з густим ластовинням на дрібному виду та вигорілими брівками! «Добре мамі казати, що берегиня красна як те яйце — не шкарлупою, а тим, що всередині. Але й яйце розписують, а не, хай божі простять, в курячих пацьорках на покуті кладуть. А їй тепер вік ходити замість сонячної гриви з мідним прачем за плечима. І за що їй така Доля? Нащо їй оте берегинене щастя? Завтра вийдуть усі на вигін гратися, а вона знову буде як собача облізле. Ні, — як кошеня зализане. Ні, — як щур безхвостий, як...»

— Може, годі себе хвалити, дівко! Берись-но до діла, може, як рукам важче стане, голові полегшає, — то вже огневиця якась розверховодилася коло печі.

Мусила братися до долівки та столу — мести, шкребти та встеляти.

«А що? Це до простої баби ніхто рота марно не розкриє. А до берегині самі божі веліли при кожній нагоді гукати. На те вона й берегиня, щоб за всім встигати. У малої Калинки кошеня в став

упало, хто має рятувати? Берегиня. Бо в малої мамця на тім світі нині. У старої Дроботки на хижі солома зотліла, хто має стелити? Берегиня, бо та баба за весь вік собі жодної дочки не вродила, щоб її берегла. Зачіпка-сусідка від Роду ледача як той Лежень, хто її діти годувати має? Берегиня, бо то діти, хоч і дурної матері... А ще ж свята стерегти, злидні ганяти, дивитися, щоб діти велися, земля родила, вода здоровля не тратила, скотина прибувала... Гріх казати, Ма не обділила берегинь силою та спорістю до діла, на всі ті труди їм хватало і часу, і сил, і вміння. Але чого ж ото не стояти як Бокатчині дівки під тином та насіння не лузгати? Чи як та Милава Дзвінчина з парубками не вирегочувати по вулицях? Чи не витанцьовувати як та лярвина Вабка щодня на вигоні в сорочках шовкових, намистами перед гуртом видзвонювати?»

Такі ото дурні думки лізли Вроді в голову весь день. І весь вечір. І всеньку ніч. І хоч вона усе-усе справно порала, й Волошка викупала й нагодувала, й хату вимела, й усім чурам їсти дала, й усі слова сили проказала. Наробилася важко, а в голові не полегшало. Може, тому й на Дівич-гору йшла за мамою як та хмара за Сонцем, — тільки синіми очима на стемнілому виду блимала.

Врода знала цю гору як свої п'ять пальців, бо то було материне місце й вона з малої мусила доглядати на нім чи не кожну бадилину. А скільки сліз були варті оті чисті джерельця, що з їхньої холоднючої глибини треба було з самої Рані до Зимовії прибирати всіляке галуззя! І хоч би мати дозволила русавок на те діло приставити, чи ще кого на поміч підібрати. Діждеш! Так до схід сонця руки померзнуть, що хоч у піч сунь аби одігріти.

А храмина в калиновім гаї! Кожну каменюку водою облити, коло кожної певну квітку виростити. А та вода у цебрі тягнеться аж із Славути, бо з джерел за тим не смій рушити! І то так щосвята! Божам дякувати, що хоч на Зимовію не треба ту воду тягати.

Та як Врода не бурчала про себе, а очі таки не могли не радіти. Бо залита весняним сонцем Дівич-гора стояла як той Ірій у снах: шовкові трави гули бджолою, кожна стежка вилискувала вужем, Додолин гай шумів срібним від сонця листям, щось таке

вишіптував тихесенько, калина цвіла — наче хмари лягли долі серед квіту виспатися.

Як пройти перші кущі, то за ними на самому белебені стояло кам'яне яйце-райок. Біле-білісіньке (недарма вона його ото мила щосвята!), гострим кінцем увігнане в землю аж до половини. Як підійти геть близько, видно, що то — шкрабанка і все тло вкриті різами. Хто тямить, як ось її мама, може за тими різами сказати, коли яка пора і який день, і що слід порати, і все-все до толку. А збоку, якраз напроти Мри-гори, у тім яйці — дюра. Стара сивіла Ярина казала, що з того яйця народився колись сам Рарог-Огонь і ту дірку лишив, коли прокльовувався на цей світ. І аби він коли змалів до того, щоб із божа стати людьдям, то мусив би вернутися сюди, до цього яйця-райця, й тут собі шукати заново сили. Але то дурне балакання, певно, бо дірка така мала, що хіба голову туди встромиш. То хіба яка зміюка могла б із неї виповзти, а пташа — то навряд! А Рарог же — дракон, сокіл-змій огненний! А всередині в тім яйці нічого нема — одна пуста земля та чорні слюдяні стіни. Навіть якщо крикнути туди голосно — не буде лунити. Й сьогодні, певно, теж нічого не буде. Та Ма велить у перше семиліття берегині йти питати Долі саме до цього храму, бо для кожної пори Сонце хоч раз наповнює його по самі вінця Ма-рінню, тонкою цівкою вливаючись крізь оту дюру в білу кам'яну харалущу.

Ниньки, поки Врода з Гаїною готували учту Додолі та розперізувалися, та знімали з себе усі прикраси, окрім намисля, Сонце просто перед їхніми очима рудим вужем вповзло в храмину і не було тому вужеві краю-кінця. У Вроди вже й очі зболіли дивитися, як він усе повзе й повзе із неба на белебень Мри-гори, обів'ється там навколо комина на хижі сивіліній, і повзе далі просто до храму. Та як їй уже затерпли ноги чекати, той сонячний вужисько підібгав хвоста як урізав і весь зник у дюрі.

— Час! — сказала за спиною мати й злегка підштовхнула Вроду до храму.

«Хоч би той вужисько мені голови не відкусив», — тільки й подумала мала берегиня, всуваючи голову у дюру.

Спершу вона нічого не побачила крім тьми. А тоді почула, як шумить калиновий гай у тій тьмі та б'ють джерела, як тихо, що їй не все добереш, жінка співає про берегиню Уроду, котра має ґандж із Роду, як це яйце-райце — дюру: її чулість не вся при ній, бо частина дісталася братові-двійнюкові, та зате їй вона має мужність і волю, що їх ще не мала жодна берегиня... І так Доля веліла, щоб стала та Урода першою берегинєю-даром, яка своєю волею сама собі віку вкоротить, бо брат її...

Та тут прокинувся вужисько і раптом здійнявся огненною стіною аж під стелю, розгорнувши широкі крила. І Врода побачила, як чорний від попелу і люті чоловік із синіми очима під срібно-золотим чубом... — «Волошко?!» — скрикнуло їй усередині — накручує собі на правицю мамине намисля... А з-за спини йому люто вирегочує чорногрива білолиця дівка, виточена, як та Ляля, із золотого сміху, і дзвін котиться їй під ногами. Глянула Врода, а то голови людські попід ті босі ноги котяться-гудуть... Глипнула, а одна голова мідним праником коси як тим билем об землю гуп! гуп! Та Вроді межі очі як бемцьне... Сахнулася вона геть... а там мати біла як сніг, кущі калинові їй поза спиною, Стрибіж, країна даленіє, світ білий живим гуком повниться...

— Ма велика! Що з тобою, дитино?!

Врода сіла на землю і німо завила. Бо ще з ночі вона думала, що немає Долі важчої за берегинину, а вже тепер знала, що є ще лютіша Доля — її власна. Та божі ведуть, а Врж — водить! Втерла носа мала піддівка, зірвалася на ноги їй, нічого матері не кажучи, рвонула на Красногірку, де батько її Будимир ще з досвіта щось собі гупав коло заліза.

Коли мала влетіла до нього як той вихор, Будимир думав добряче її вперіщити яким прутом, щоб згадала, де Тям. Та враз остовпів, бо серед золотого прядива на голові його дитини срібно блискала німа сивина.

— Тату! Не стій як бдин серед перехрестя! Обріж мені коло лоба, як усім хлопцям стрижеш!

— Чи ти здуріла на сонці? З якого дива? Та ж мати мене живцем з'їсть і не посіє наново! Це ж де було, щоб берегині коси врізали?

— А Долю врізати можна було? Чи це не ти в мами Волошка виклянчив-витребував? Чи це не ти її до переступу довів, а тепер про Права згадав? Як я з вашої волі стала недоладна берегиня, то чого це я маю ще й сама собі поторочою бути з виду? Ріж і то швидко!

Будимир тепер уже й геть остовпів, тільки ротом німо плямкав наче не міг жодного слова ні пережувати, ні виплюнути.

— Стрижи її, Будимире! — то вже Гаїна втомлено обіперлася об одвірок. — Вона правду каже. Як їй чулості непомірено, то хай і в косах буде нестача. Тільки ж гляди, щоб до волосиночки мені спалив усе, що вріжеш! Бо прив'яже яка вражина Долю до волосини, та й тоді майся.

— Ну, як ти на те пристаєш, то й я за те... — Будимир, як казати по правді, був радий відрізати дочці чуба, щоби була як та мала лярва, бо жаль його брав дивитися на заплетену Вроду, що геть споганіла через оту косу.

Тож коли Сонце продерло очі та стало вповні, чи не весь Стрибіж оглядався на малу Гаїниху, що впоперек Долі й Ладу йшла вулицею, матляючи рудим чубом і виклавши наперед мідну та цупку косу.

«І на що той світ переводиться, що вже й берегині як ті лярви ходять», — шепталися баби по закутках, але мусили мовчати. Бо ще зобидять Гаїну та й лишаться при своїх язиках. Бо хтозна, як вона таке своїй дитині вчинила, то може й що друге втяти на свій Тям і Мислю.

Ваба

Ніч добігала свого куцого краю, блискаючи срібними литками з-під зарошених спідниць, і так само бігом бігли темною пущею лярва стрибозька Чаруня та її мала Ваба — дочка семиліток. Гнала їх не біда і не нагле діло, а Лад. Бо мала саме в цю ніч лярвина доня вперше почути Лелю, попитати своєї Долі.

Вабі було весело й легко. Мати ще з вечора вимила їй чорні довгі аж до колін коси любистком та рутою. А тоді Ваба сушила ті коси у Місяцівни під порогом, купаючи тіло в срібному світлі на зависть мавицям. А мати вибивала малим бубном їй до тану. І хитроокі біси зирили з усіх шпарин. А тоді прийшла на материн гук мавиця і лишила їй барвінкову стрічку. А повітруля — кісник із чогось срібного й лискучого, а огневиця — червоного тканого — вузеньку стьожку-уплітку, а охвай — зелену, а... Цілу ніч танцювала Ваба під материн бубон, і аж коли Зоря почала й собі заглядати за їхній тин, старий домовик кинув на піч свого кожуха і Ваба сіла на нього, а Чаруня взялася вперше плести їй косу, вплітаючи всі оті надаровані уплітки, що вона їх витанцювала. Бо відтепер не грива віялася Вабі у головах, а плелася коса на всі чотири світові сили.

«Аби мала сили на землю й на воду, на вітри й на вогонь. Аби корила собі й охваїн яснооких, і мавиць зеленокосих, і повітруль срібнокрилих, і огневиць білотілих, і віл-посестер, і всіх, хто тим усім кориться», — приказувала мати під те плетення. — «Як я зв'язую все волосся на тобі, аби тримало себе вкупі з усіх чотирьох сторін, то так хай в'яжуть до тебе з усіх боків парубки й чоловіки, вільні й оженені, та все, що є найліпшого серед крайових і у всім Семисвітті! Нехай кожен, на кого ти оком кинеш, так умлівав за тобою, як риба за водою! Хай сохне за тобою, як земля без дощу. Нехай горять під тобою, як ліс під огнем! Хай коряться тобі, як віск жару!»

Мати ще щось там приказувала-замовляла, але Ваба не так слухала, як думала, чи гарно їй буде з косою. А то ще за дня берегиня так виплела на уплітинах Вроду, що та замість

рудохвосної замашної лиски стала схожа на зализане кошеня з вигорілими бровами на порепаному від сонця личку. І хоча стрічок набилося у ту її голівку, що й кіс не стало за ними видно, а таки Врода споганіла. Аж так, що й Вабі на душі повеселішало.

Але тепер мати туго тягла в товсту як прач косу її буйну гриву, й піддівку було трохи лячно, що й вона стоятиме тепер на подвір'ї як зализане кошеня.

«Аж ніяк того не буде! У мене коси чорні, ще й за звичаєм коло лица та вух, там де в чоловіків виголено, врізані. Бо я — вільна лярва, а не скута Правом берегиня. Та й до тану і до злюбю можу хоч сім раз на день ті коси розпустити!»

Та тепер, біжучи росяною пущею за мамою до Лелиного бубнища, Ваба вже тим не пеклася, бо як тільки встала з того кожуха, то побачила у цеберку з водою себе — як ту маківочку писану. Із косою тільки виднішими стали її гарнющі вушка з ковтками, що їх тільки цілувати, шия тоненька та довга, очі наче побільшали, як озера на Раню...

Тут тьма кінчилася, і прямо перед Вабою з-за матеріної спини сяйнуло Лелине бубнище. Галява здавалася безкінечною чашею, по вінця налитою місячним світлом. Високі й низькі камінні стовпи сяяли так, що не видно було ні пущі, ні неба — лише вистелену білим світлом стежку, що звивалася між них як гадюка, що захищає своє обійстя. З самого малечку бігала по цих стежках-закрутках Ваба і в голові не мала, що вони можуть отак сяяти, і лякати, і вабити...

Мати схилилася та защепила Вабі на ногах дзвінкі кільця, дала до рук свій, ще прабабин, бубон і легенько підштовхнула доню на стежку.

«Дзинь!» — на весь світ відлунило її першому крокові Лелине бубнище. І Ваба притупнула ніжкою, ніби тілом пробуваючи той гук на дотик. А тоді ноги її самі почали бити-видзвонювати тими стежками, і кожна стежка мала свій гук, кожен камінь — своє луння. Ваба бігла, кружляла, підстрибувала, била в бубон і вигукувала. І все бубнище Лелине наповнилося музикою її тіла. І в тім гуці все явнішою ставала її Доля. І тан сам ніс тіло Вабине між тої пісні каменю, і пісня та ставала її тілом.

А тоді враз просто перед себе Ваба побачила стіну вогню. Він нагло злетів аж під небо і пішов на неї. Але горіли не камені, а хати та вулиці Стрибожа. Люди попеліли й вітер гнав геть той живий попіл. І було видно, що то вже не вогонь, а золоті, й червоні, й чорні, й сиві, й білі змії ідуть Стрибожем чередою як дурні вівці. А поза ними іде вівчар — гінкий і плечистий, чорний весь від попелу та крику. І тільки сині очі сміються люто під срібно-золотим чубом. «Волошко!» — зірвалася бігти до нього Ваба, та не рушила з місця, бо там, за спиною того зміїного пастуха, що гнав свою дику отару Стрибожем, котилися людські голови і Ваба впізнавала в них своїх сусідів... Та роздивитися до толку не встигла, де чия, бо якась дівка хапала ті голови, щоб не кляли так страшно уголос, і кидала собі за спину в яругу. Оно схопила за руді патли Вроду Гаїнину і тільки шваркнуло за берегинею, а там... Ваба відірвалася від голів і глянула дівці в карі, позеленілі від лютого сміху очі, й впізнала себе...

Та тут Сонце випало із туману просто посеред Лелиного бубнища і стало видно як удень: сірі, мокрі з роси камені та дерева товстенні довкола, й важкі немиті трави.

Мати підійшла до Вроди, важко брякаючи по землі босими ногами у вічних брязкальцях, заглянула їй в очі:

— Ну, що, славною ти будеш, моя дитино?

— Дуже славною, мамо. Такою, що всі крайові очей не зможуть відвести.

— А при силі будеш, доню?

— Буду при Волошкові, мамо. Куди я йтиму, там він мені дорогу рівнятиме. Куди подивлюся, світ він мені розвиднить!

— Чи бачила ти що добре, доню?

— Бачила, мамо. Я так сміятимуся, що від того сміху світ лускатиме і люди голови тратитимуть...

— Ну, то божі з тобою й Лада в поміч і в силу! Най тобі Доля танцює довіку твої лише танці.

Волошко

Як тільки закуріло за пізнім підвечірком і Ніч-Дівонія зі своїми нічницями прийшли в Стрибіж, Будимир глянув тихесенько з полу, чи вже пішли з двору Гаїна й Врода, котрі мусили вести жіноцтво на поля славити Семиярила, й тихесенько шусьнув до повітки. Ще за дня зачепив його якийсь парубок із зайшлих — такий само рудий і язикатий як і він. Ото як зчепилися вони тими язиками коло кузні за чарчиною, то вже мусили добалакати хоч би й поночі.

Парубок таки знав порядок. Стояв коло клуні з розкуреною люлькою та смачно пахкав таким міцним і запашним куривом, що аж Хорс вистромив носа з-за хмари, принюхуючись. Будимир мовчки відсипав і собі в люльку того добра й затягнувся на всі груди, чуючи, як на душі стає розлогіше, а в голові п'яно. «Крепке зілля», — подумав, коли привиділося, що в парубка усмішка розповзлася в здоровенну пащеку аж по вуха, а вуха ті стоять сторчма як у того пса і очі дивляться не насмішкувато, а твердо та наче питають: «Татку! Згадав мене?!». Смішно Будимирові. Бо як не сміятися, коли чиясь псяча морда тебе татком кличе?! А той парубок уже й не парубок зовсім, а сам Семиярил — крилатий пес. Нема щоб у полях бабам спідниці задирати, — сидить із Будимиром, люльку курить... Крила золоті клуню підпирають... Смішно володарові, аж сльози на очі наворачтаються... Пливе йому за тими слізьми світ, що вже й не пізнаєш... «Татку! Згадай мене, татку!» Смішно Будимирові... Плаче Будимир, що вже й упину на ті сльози немає... «Татку! Згадай!..»

«І чого це Семаргл вчепився до мене із тим згадуванням, наче я не знаю, що він за одне!». Тісно Рарогові в Будимировому тілі. Мілко Першомужу в Будимирових думках. Немає Рарогові Огнебогу ні Тяму, ні Права на ту лиху пригоду. «Та що це за Вража ласка на мене, сину?!» А пес-Семаргл тільки стиска його в обіймах і виціловує-вилизує руду батькову щетину та шепоче так тихо, що й подумки не підслухаєш: «Батечку, ріднесенький!

Згадав!.. Заплети Волошка, бо згине! Заплети, поки спам'ятався! Я дам поміч, поки мій час...».

Та тут Хорс уже так принохався-прислухався до тої балачки, що аж вивалився з-за хмари їм на голову й скрізь ураз стало видно, і Семиярил мусив миттю скрутнутися та бігти в поля, де вже баби повпивалися і так кликали його ласки на всяке зело, що зі всього Стрибожа позбігалися пси та підвивали як добрі дядьки після чарчини.

Володár стрибозький довгенько стояв стовпом, дослухаючись до того гвалту, аж поки йому люлька із зубів не випала та не прийшов Тям. Ніч уже повернула на сутінки й думати-гадати часу не було. Будимир розштовхав Волошка і потяг його через вигін на Красногірку до кузні.

Із самого малечку Волошко мав більше часу, ніж Врода, і не мусив учитися тому, чого хлопця не навчиш — вільною волею спускати звірів душі своєї чи чути чуттям, а не вухом, зором чи нюхом. Поки Врода трудилася над своїм, Волошко зазвичай біг аж за батькову кузню до млина, що сидів ропухою над виром, плескаючи колесом по воді. Там із рум'яною товстощокою Бокаткою жив собі своїм ладом здоровий як тур, запечений начорно з Роду Малк-мукомел. У його хаті дівок було, як жабів у річці, а парубок одним-один — Лют, Волошків одноліток. Хоч вони вродилися в одне літо, Лют видавався старшим, бо був ширшим, вищим і якимось удатнішим за Волошка, якого від сестри різнило хіба ім'я та узір на сорочці. Хлопчук був схожий до Вроди і тільки ходив трохи поволі та й не був таким метким і беручким, як сестра.

«Коли б уже мав швидше ті сім літ, то на першу седмицю одягнув би ногавиці на очурику й коси врізав би по-батьковому, лишивши хіба чуб на маківці, щоб Доля мала за що на сім світі тримати. Тоді б ніхто його не плував із піддівком-сестрою, що й так очі коле», — не раз було думав Волошко. А тепер мав ті сім літ і плівся за батьком, позіхаючи, що аж жаби задивилися на ту пащеку заздрісно, і міркував: «Який біс ото татка спозаранку на кузню поніс?! Нині ж Семаргла-сторожа. Ніхто нічого робити не буде. Баби підуть рушниками махати по полях і влаштують ще

одне свято, та повпиваються й знов будуть любитися до ранку, щоб родило. До кузні хіба який дід заверне, щоб йому віслюк обкували в три обручі — бабі на радість... та й то про таке кування тільки парубки на посміх брешуть...».

Малий сам собі подивував, що таке дурне в голову лізе, думав перейти на що інше, аж тут стала вже кузня, і мусив слухати батька, а не сам себе.

— Ти вже маєш повну седмицю, сину, — казав між тим Будимир. — І вже маєш свої, не мамині, зуби і можеш сам себе годувати, й сам себе боронити. А я маю на те все тобі вчинити пострижини, щоб і божі, й дужі, й люддя бачило, що ти вже не дітвак безіменний, Волошко мамцін, а повний парубійко, Будимирів син!

— Тату! Так усіх же хлопців аж на Ясну в Спасівку пострижуть! Я що, не з того виводка, щоб мене інакше мітити?! Оно Лют ще й реп'яхів із кіс не вибирав, — ляже в траві, так під тими кісьми, божі свідки, як яка купина лежить, хіба жаби за вухами не кумкають! А я й так, як та Врода, коси шнурком прив'язую! І мати миє їх, як ті полумиски, — не встигнеш до хати голову внести, вже цебро тут! Це ж усі хлопці будуть разом коси врізати. А я що?!

Будимир подивився синові в очі так якось важко і тихо, що той змовк. А тоді взяв за руку й потяг прямо в пащеку своєї темної чоловічої печі, що й звалася вже не «піч», а «горнило», й пахла не хлібом, а бідною залізною.

«Згоримо!» — зойкнуло Волошкові всередині. Та ноги стали на тверде і тепле черево й нічого не сталося, тільки в чорній утробі стало не видно батька, лише чути його руку в руці.

«І як ми обидва, таки чималі, влізли в оте горнило? — думав собі Волошко. — Й коли ж воно кінчиться, як ми йдемо і йдемо, що вже й позаду не видно дня?..»

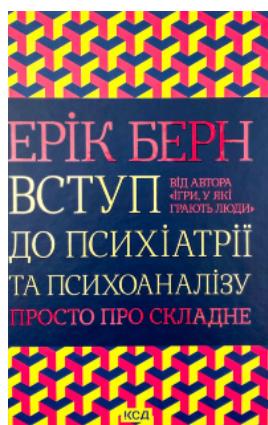
Аж тут попереду засіріло, і батько пустив йому руку й пішов хутчіш, а там наче скочив куди вниз. Волошко рвонув слідом і був би добряче гепнувся, якби батько його не зловив.

Вони стояли у величезній хоромині, що й стелі не видно було. Тільки зверху, як сонце в небі, сяяла дюра, а під нею на сім боків

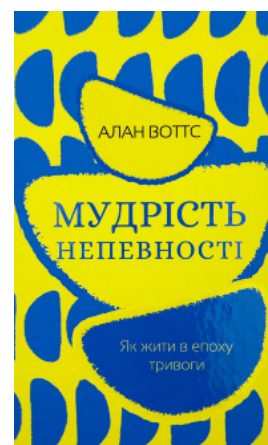
Рекомендована література

Брехуни на кушетці.
Психотерапевтичні
оповіді

Вступ до психіатрії та
психоаналізу. Просто
про складне

Мудрість непевності.
Як жити в епоху
тривоги

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ